

Комунальний заклад вищої освіти
«ЛУЦЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ»
Волинської обласної ради

Практикум
з граматики української мови:
навчально-методичний посібник для
студентів педагогічних спеціальностей

ПРАКТИКУМ
з граматики української мови:
навчально-методичний посібник для студентів
педагогічних спеціальностей

ЛУЦЬК – 2025

УДК 811.161.2'36(076)

П70

Практикум з граматики української мови: навчально-методичний посібник для студентів педагогічних спеціальностей / Упоряд. О. О. Стрельбіцька. Луцьк, 2025. 98с.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Шульська Н. М., кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціальних комунікацій ВНУ імені Лесі Українки.

Мартинюк М. І., кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради (протокол №2 від 30.09.2025 р.)

Розглянуто на засіданні кафедри філології Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради (протокол № 1 від 02.09.2025)

Посібник «Практикум з граматики української мови» призначений для студентів, викладачів, а також усіх, хто прагне вдосконалити свої знання з граматики української мови. У виданні представлено комплекс вправ і завдань, які спрямовані на формування й поглиблення граматичних навичок.

Навчальний посібник охоплює основні розділи граматики, включаючи морфеміку, словотвір, морфологію та синтаксис, і містить приклади практичного застосування правил. Матеріали побудовані таким чином, щоб сприяти систематичному засвоєнню знань і розвитку мовної компетенції.

Цей практикум стане корисним інструментом для самостійного навчання, а також для використання в аудиторній роботі зі здобувачами освіти.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. MORФEMІKA. CЛOBOTBIP	
1.1 Морфемна будова слова.....	5
1.2 Словотвір сучасної української мови.....	9
2. MORФOЛOГІЯ	
2.1 Іменник.....	13
2.2 Прикметник.....	19
2.3 Числівник.....	23
2.4 Займенник.....	27
2.5 Дієслово.....	32
Дієприкметник.....	37
Дієприслівник.....	39
2.6 Прислівник.....	41
2.7 Службові частини мови. Вигук.....	43
3. CИHTAKCИC	
3.1. Словосполучення.....	46
3.2. Синтаксис простого речення.....	48
3.3. Синтаксис складного речення.....	71
Список рекомендованої літератури.....	94

ПЕРЕДМОВА

Українська мова, як державна, потребує особливої уваги у вивченні її граматичних норм, адже саме вони забезпечують точність і виразність мовлення.

Грамматика української мови є фундаментальною складовою мовної освіти, що формує базу для правильного та ефективного мовлення, письма й розуміння текстів. Посібник «Практикум з граматики української мови» створено з метою допомогти студентам, викладачам та всім зацікавленим у вдосконаленні знань з граматики. Він орієнтований на практичне засвоєння теоретичних знань через виконання вправ, аналіз прикладів та систематизацію матеріалу.

Пропоноване видання спрямоване на практичне засвоєння основних правил граматики української мови, тому містить систему тренувальних вправ з розділів: «Морфеміка», «Словотвір», «Морфологія» та «Синтаксис».

Цей посібник спрямований на те, щоб зробити процес вивчення граматики української мови максимально доступним, цікавим і результативним. Практичні завдання розроблено з урахуванням різних рівнів підготовки, що дозволяє адаптувати навчання до індивідуальних потреб. Особливу увагу приділено складним темам, які традиційно викликають труднощі у вивченні, наприклад, відмінювання числівників, уживання дієслівних форм чи синтаксичний аналіз речень. Практикум містить приклади з літературних творів, публіцистики та розмовної мови, що ілюструють використання граматичних конструкцій у реальному мовленні. Це сприяє не лише кращому засвоєнню матеріалу, а й розвитку мовного чуття.

Сподіваємось, що цей практичний посібник стане корисним інструментом для всіх, хто прагне поглибити свої знання з української мови.

МОРФЕМІКА. СЛОВОТВІР

Морфемна будова слова

Завдання 1. *Розподіліть слова на групи залежно від наявності закінчення та характеру його вираження: 1) слова, які мають матеріально виражене закінчення; 2) слова, які мають нульове закінчення; 3) слова, які не мають закінчення. Закінчення виділіть графічно.*

Медовий, взимку, приведу, весна, віддавна, зерно, метелик, мирно, говориш, гість, людей, музей, нетерпляче, народ, палаюча, тримаючи, решето, лібрето, осінь, вимагай, ательє, зустрівся, захворівши, конвалія, поруч, обруч, показ.

Завдання 2. *За допомогою відомих вам суфіксів утворіть прикметники, поясніть їхній правопис.*

Привіт, глибина, правда, розмова, буряк, голова, книжка, стіна, сонце, зірка, слово, корова, ведмідь, зло, голос, старанність, нога, велич, хвіст, гілля, хата, ледар, земля.

Завдання 3. *Замість крапок поставте потрібні літери. Поясніть правопис префіксів.*

Бе..посередній, не..проможний, ..характеризувати, бе..силля, ..пекти, ..фабрикувати, ..чинити, бе..коштовний, ..клеювати, бе..характерний, ро..формувати, ..кріпити, ..шкребти, бе..контрольний, ро..стелити, ві..шкодувати, пі..класти, бе..законний, ..цементувати, ..явитися, пі..скочити, бе..сильний, о..їзний, бе..компромісний, ві..почивати, мі..спілковий, ро..пис, вро..сип, ро..чин, ..прожогу, ..сох, ро..сіл.

Завдання 4. *Від поданих імен утворіть чоловічі та жіночі імена по батькові. Виділіть словотвірні суфікси.*

Григорій, Григир, Василь, Юрій, Геннадій, Микита, Сергій, Ігор, В'ячеслав, Олексій, Дмитро, Володимир, Анатолій, Валерій, Микола, Антін, Євген, Євгеній, Сава, Арсен, Арсеній.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Авраменко О., Блажко М. Українська мова та література: довідник. Ч. I. Київ: Грамота, 2021. 496 с.
2. Білявська Т. М. Сучасна українська літературна мова з практикумом : навчально-методичний посібник. Миколаїв : видавець Румянцева Г. В., 2023. 328 с.
3. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І.Вихованець, К. Городенська, А. Загнітко, С. Соколова. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
4. Єгорова Т. Практичний курс української мови: навч. посіб. К. : Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
5. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#>
6. Омельчук С., Блажко М. Правописний практикум з української мови. Норми нової редакції «Українського правопису». К. : «Грамота», 2020. 224 с.
7. Концепція Нової української школи. URL : <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/280/konczepczyia.pdf>
8. Костусяк Н. М. К 72 Морфеміка, словотвір, морфологія української мови : методичні рекомендації. Луцьк : Надстир'я. 2022. 80 с.
9. Лаврінець О., Симонова К., Ярошевич І. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія: підручник. К. Видав. Дім «Києво-Могилянська академія, 2019. 520 с.
10. Літвінова І., Котукова Т. Українська мова для іміджу та кар'єри. К. : Ранок, 2020. 160 с.
11. Межов О. Г. Українська мова. Практикум із правопису та граматики: навчальний посібник. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. 116 с.
12. Новий Український правопис: коментарі, завдання та вправи. Х. : Вид. група «Основа», 2019. 175 с.
13. Омельчук С., Блажко М. Правописний практикум з української мови. Норми нової редакції «Українського правопису». К. : «Грамота», 2020. 224 с.
14. Стахів М., Крохмальна Г. Сучасна українська літературна мова з практикумом. Львів: навч. посібник. ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 456 с.
15. Сучасна українська літературна мова / Шевчук С. В. URL: http://pidruchniki.ws/1584072040522/dokumentoznavstvo/suchasna_ukrayinska

16. Український правопис. Київ : «Наукова думка», 2019. URL : <https://drive.google.com/file/d/1p0moU61Yrg4RskpJYTljxkiAa5vrd0mM>

17. Усна і письмова комунікація та академічна риторика : навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти / Н.С. Безгодова, М.О. Волошинова, І. О. Ніколаєнко. Старобільськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2021. 163 с.

18. Шульська Н. М., Зінчук Р. С. Практикум із мовної та редакторської майстерності: навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності «Журналістика». Луцьк : Надстир'я, 2023. Ч. 2. 92 с. http://95.217.214.133/bitstream/123456789/22973/1/Praktykum_2.pdf

Допоміжна

1. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо. 5-е вид., переробл. і доповн. Київ : Книга, 2010. 251 с. URL : <http://yak-my-hovorymo.wikidot.com>

2. Венжинович Н.Ф., Пискач О.Д. Сучасна українська літературна мова. Морфологія: навчально-методичний посібник для студентів українського відділення філологічного факультету. Ужгород: Гражда, 2022.

3. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови. Київ: Унів. вид-во «Пульсари», 2004.

4. Вінтонів М. О., Вінтонів Т. М., Бойко М. І. Синтаксис сучасної української мови: навчальний посібник. Київ: Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2023. 177 с.

5. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови. Синтаксис. Донецьк : ДонНУ, 2003. 662 с.

6. Масицька Т. Є. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис : Навчально-методичні матеріали. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. Вид. 2-ге, доп. 115 с.

7. Омельчук С. Сучасна українська лінгводидактика: норми в термінології і мовна практика фахівців. К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 350 с.

8. Остапюк О. О, Подолук С. М. Практикум з сучасної української мови : навчально-методичний посібник у 3-х частинах. Луцьк, 2017. Ч. I. 100с.

9. Остапюк О. О, Подолук С. М. Практикум з сучасної української мови : навчально-методичний посібник у 3-х частинах. Луцьк, 2017. Ч. II. 120с.

10. Остапюк О. О, Подолук С. М. Практикум з сучасної української мови : навчально-методичний посібник у 3-х частинах. Луцьк, 2016. Ч. III. 120с.

11. Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвор. Морфологія : підручник, 2-е вид., доповн. Київ : Вид. дім «Слово», 2010. 328 с.

12. Синтаксис української мови : Навчально-методичні рекомендації до виконання практичних завдань і самостійної роботи для студентів галузі знань 01 «Освіта», спеціальності 014 «Середня освіта» освітньої програми «Українська мова та література. Світова література» / Т. Є. Масицька. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 96 с.

13. Сучасна українська літературна мова: підручник / А. Грищенко, Л. Мацько та ін. Київ : Вища школа, 2002. 439с. URL : <http://www.twirpx.com/file/1264494/>

14. Сучасна українська літературна мова / за ред. І. К. Білодіда. Вступ, фонетика. URL : <http://www.twirpx.com/file/1001693/>

15. Шульжук Н. В. Практикум з правопису української мови: навчально-методичний посібник. Рівне Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. 396 с. http://lib.oa.edu.ua/files/funds/vudavnutstvo/Shulzhuk_praktykum_z_pravopysu.pdf

Словники

1. Волощак М. Неправильно – правильно : Довідник з українського слововживання : За матеріалами засобів масової інформації. Київ: Вид. центр «Просвіта», 2000.

3. Головащук С. І. Складні випадки наголошення : Словник-довідник. К.: Либідь, 1995. 192 с.

4. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. К.: Видавництво «Українська книга», 2004.

5. Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. К.: Знання, 2006.

6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад, і голов, ред. В.Т. Бусел. К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005.

Інформаційні ресурси

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL : <http://sum.in.ua>.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови онлайн. URL : <http://www.slovnyk.net/>
3. Електронний підручник української мови. URL : <http://mova.info/pidruchn.aspx>
4. "Мова інфо". URL : <http://www.mova.info/>
5. Офіційний сайт української мови. URL : https://ukrainskamova.com/publ/chinnij_pravopis/sintaksis_i_punktuacija/7
6. Сайт Інституту мовознавства імені О. О. Потебні НАН України. URL : <http://www.inmo.org.ua/library.html>.
7. Сайт Інституту української мови НАН України. URL : <http://www.nas.gov.ua>.
8. Словники на mova.info. URL : <http://www.mova.info/Page.aspx?11=61>
9. Словники України on-line від Українського лінгвістичного порталу. URL : http://ulif.org.ua/ulp/dict_all/index.php
10. Словник іншомовних слів. URL : <http://www.pcdigest.net/ures/book/sis.shtml>
11. Словник української мови Бориса Грінченка. URL : <http://hrinchenko.com>
12. Український лінгвістичний портал. URL : <http://ulif.org.ua>
13. Українська мова. Енциклопедія. URL : http://chtyvo.org.ua/authors/RusanivskyyVM/Ukrainska_mova_Entsyklopedia
14. Уповноважений із захисту державно мови: <https://mova-ombudsman.gov.ua/>
15. Я розмовляю українською. Антисуржик. URL: <http://www.arkas-proswita.iatp.org.ua/>